

**ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԳՈՐԾՈՂ ՍԹԱՐԹԱՓ ԱՔՍԵԼԵՐԱՑԻՈՆ ՈՒ
ԻՆԿՈՒԲԱՑԻՈՆ ԾՐԱԳՐԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԹԱՐԹԱՓ ԷԿՈՀԱՄԱԿԱԳՐԻ
ԶԱԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ**

Վահե ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՀՀ ՊԿԱ կառավարման ամբիոնի ասպիրանտ

Բանալի բառեր. սթարթափ արքսելերացիոն ծրագիր, սթարթափ ինկուբացիոն ծրագիր, զարգացման վաղ փուլում գտնվող սթարթափ, սթարթափ էկոհամակարգ

Ներածություն: Սթարթափ արքսելերացիոն և ինկուբացիոն ծրագրերը շատ կարևոր դեր են խաղում աշխարհի տարբեր երկրների սթարթափ էկոհամակարգերի զարգացման հարցում: Այս ծրագրերը նպատակ են հետապնդում հիմնականում օգնել զարգացման համեմատաբար ավելի վաղ փուլում գտնվող սթարթափներին՝ թևակոխելու զարգացման համեմատաբար ավելի հասուն փուլ և ապահովելու կայուն զարգացում ներդրումների ներգրավման, մարդկային ռեսուրսների կառավարման և առհասարակ սթարթափի կառավարման համատեքստում: Զարգացած սթարթափ էկոհամակարգեր ունեցող երկրները ունեն կայուն սթարթափ արքսելերացիոն ու ինկուբացիոն ծրագրեր, որոնք օգնում են նշված սթարթափներին զարգանալու և հասնելու իրենց երազանքին՝ դառնալ հաջորդ միաեղջյուր սթարթափը, որը ավելի կայուն ու հայտնի կդարձնի այդ սթարթափի երկրի սթարթափ էկոհամակարգին, ինչն էլ կնպաստի մյուս նոր զարգացող սթարթափների առաջխաղացմանը ու ներդրողներից ներդրումների ներգրավմանը: Հոդվածը անդրադարձ է կատարում ու վերլուծում Հայաստանում գործող սթարթափ արքսելերացիոն ու ինկուբացիոն ծրագրերը, որոնք նպաստում են Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի ու այդ էկոհամակարգում գործող սթարթափների զարգացմանը՝ իրականացնելով տարբեր տեսակի ու ուղղվածության ծրագրեր, որոնք ունենում են համապատասխան շրջափուլեր և հիմնականում ավարտվում «Դեմո օր»-ով, որի ժամանակ համապատասխան շրջափուլի շրջանավարտ սթարթափները ներկայացնում են իրենց սթարթափներն ու գաղափարները ներդրողներին՝ ներդրումների ներգրավման համար:

Մեթոդաբանություն: Հոդվածում կիրառվել են Հայաստանում գործող տարբեր սթարթափ արքսելերացիոն և ինկուբացիոն ծրագրերի նպատակային ուղղվածության, նախաձեռնությունների տարբեր շրջափուլերի և դրանց ար-

ոյունքների մասին տվյալներ: Այդ տվյալների հիման վրա վերլուծվել է յուրաքանչյուր սթարթափի արքայադստերի և ինկուբացիոն ծրագրի արդյունավետությունը և ազդեցությունը Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի, Հայաստանի տնտեսության տարբեր ճյուղերի և Հայաստանի քաղաքացիների վրա, քանի որ յուրաքանչյուր ծրագիր ունի համապատասխան ուղղվածություն, որի դեպքում մասնակից սթարթափների կամ անհատների սահմանափակում կա, և ծրագրերին կարող են մասնակցել համապատասխան չափանիշը հաղթահարած սթարթափները և/կամ անհատները, կամ ընդհանուր բնույթ, երբ մասնակից սթարթափների կամ անհատների սահմանափակում չկա, և բոլոր տեսակի սթարթափները և/կամ անհատները կարող են մասնակցել:

Գրականության ակնարկ: Սթարթափ արքայադստերի ու ինկուբացիոն ծրագրերը կարևոր դեր են խաղում հատկապես նոր զարգացող սթարթափ էկոհամակարգերի համար՝ օգնելով զարգացման համեմատաբար ավելի վաղ փուլում գտնվող սթարթափներին, որոնք գործում են համապատասխան սթարթափ էկոհամակարգում, զարգանալ ներդրումներ ներգրավելու, իրենց ունեցած ռեսուրսները ճիշտ բաշխելու և համընդհանուր ճիշտ կառավարում իրականացնելու միջոցով: Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգը գտնվում է անցումային շրջանում, երբ այն ունի շատ մեծ ներուժ, հատկապես՝ միատեղյուր սթարթափներ ստեղծելու համատեքստում, ինչը հավելյալ հնարավորություններ է ստեղծում այդ երկրի սթարթափ էկոհամակարգի և այդտեղ գործող սթարթափների համար ներդրումներ ներգրավելու համատեքստում՝ օգնելով ստեղծել հաջորդ միատեղյուր սթարթափները և այդպես շարունակ: Հայաստանը, լինելով հետխորհրդային երկիր, շատ ասպարեզներում նման է մյուս հետխորհրդային երկրներին և այս համատեքստում բացառություն չէ նաև սթարթափ էկոհամակարգը: Բացի այդ Հայաստանը փոքր երկիր է համեմատաբար փոքր բնակչությամբ, ինչը շատ է նմանեցնում հետխորհրդային այնպիսի երկրներին, ինչպես օրինակ՝ Էստոնիան, Լատվիան և Լիտվան: Այս երկրները իրենց սթարթափ էկոհամակարգերը զարգացրել են հենց սթարթափ արքայադստերի և ինկուբացիոն ծրագրերի միջոցով, և որոշները դրա շնորհիվ ստեղծել են իրենց առաջին միատեղյուր սթարթափները, ինչը հավելյալ աճ է ապահովել ամբողջ սթարթափ էկոհամակարգի համար: Այդ երկիրը Էստոնիան է, որը ստեղծել էր «Skype» սթարթափը, որը հետագայում վաճառվել է 2.6 միլիարդ ԱՄՆ դոլարով ամերիկյան «eBay» ընկերությանը, որից հե-

տո այն դարձավ առաջին միատեղյուր սթարթափը, որը հիմնվել էր Էստոնիայի սթարթափի էկոհամակարգում [Թումանյան, 2021, 9-10]: Դա հնարավոր էր միայն զարգացած սթարթափ արքսելերացիոն և ինկուբացիոն ծրագրերի առկայության դեպքում, ինչը և հանդիսացավ հետխորհրդային այդ փոքրիկ երկրի հաջողության գրավականը: Հողվածում ներկայացված են Հայաստանում գործող սթարթափ արքսելերացիոն ու ինկուբացիոն ծրագրերը, նրանց համապատասխան շրջափուլերի վերաբերյալ իրականացված է վերլուծություն, որի հիման վրա որոշվում է յուրաքանչյուր ծրագրի արդյունավետության աստիճանը Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի վրա ու միատեղյուր սթարթափներ ստեղծելու ներուժը:

Վերլուծություն: Սթարթափ արքսելերատորներն ու ինկուբատորները գրնալով ավելի կարևոր դեր են խաղում ինչպես համապատասխան երկրում սթարթափ էկոհամակարգի զարգացման համար, այնպես էլ հենց այդ էկոհամակարգում գործող սթարթափների համար: Աքսելերատոր բառը ծագում է անգլերեն «accelerate» բառից, որը բառացի թարգմանելիս նշանակում է «արագացնել»: Այստեղից ենթադրելի է, որ սթարթափ արքսելերացիոն ծրագրերի հիմնական առաքելությունը կայանում է նրանում, որ օգնեն արագացնել սթարթափների զարգացումն ու աճը շուկայում: Սյուզան Քոհենն իր «Ի՞նչ են անում արքսելերատորները. տվյալներ ինկուբատորներից և հրեշտակներից» հոդվածում տալիս է սթարթափ արքսելերացիոն ծրագրի սահմանումը, այն է՝ սահմանափակ ժամանակի տևողությամբ այնպիսի ծրագիր՝ սովորաբար 3 ամիս տևողությամբ, որն օգնում է սթարթափների խմբերին վենչուրայիննոր գործընթացում: Այն, սովորաբար, տրամադրում է սթարթափներին քիչ քանակությամբ սաղմնային կապիտալ և աշխատանքային տարածք: Այն նաև առաջարկում է բազմաթիվ ցանցային հնարավորություններ ինչպես գործընկերների, այնպես էլ մենթորների հետ, որոնք կարող են լինել հաջողակ ձեռնարկատերեր, ծրագրի շրջանավարտներ, վենչուրային կապիտալի ֆոնդերի ներկայացուցիչներ, հրեշտակ ներդրողներ կամ նույնիսկ ձեռնարկատիրական ղեկավարներ: Վերջապես, սթարթափ արքսելերացիոն ծրագրերի մեծ մասն ավարտվում է մեծ իրադարձությամբ, որը կոչվում է «Դեմո օր», որտեղ սթարթափները ներկայացնում են իրենց սթարթափներն ու գաղափարները որակավորված ներդրողների մեծ լսարանին [Քոհեն, 2013, 1]: Հայաստանում գործող կայուն սթարթափ արքսելերացիոն ծրագրերն են՝

Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա: Հայաստանի սթարթափ ակադեմիան 12 շաբաթ տևողությամբ նախաաքսելերացիոն ծրագիր է, որի նպատակն է օգնել SS ոլորտի կազմակերպություններին կամ թիմերին հաճախորդների ներգրավման հարցում՝ օգտագործելով առաջադեմ մեթոդներն ու գործիքները: Ծրագիրն ավարտելուն պես թիմերն ունենում են իրենց արտադրանքների՝ շուկայում իրենց դրսևորելու վերաբերյալ գործնական պատկերացում և գործնական քայլեր առաջիկա 6 ամիսների համար: Ծրագիրն ավարտվում է Դեմո օրով, որի ժամանակ սթարթափները ներկայացնում են իրենց լուծումները ներդրողներին, սթարթափ համայնքին և ընդհանուր լսարանին: Ի տարբերություն աքսելերացիոն ծրագրերի՝ նախաաքսելերացիոն այս ծրագիրը հիմնականում օգնում է ավելի վաղ փուլերում գտնվող կամ դեռևս նախնական գաղափար չունեցող սթարթափներին և/կամ թիմերին, որի ավարտին սթարթափները և/կամ թիմերը կարողանում են դիմել տեղական կամ միջազգային հայտնի աքսելերացիոն ծրագրերին: Հայաստանի սթարթափ ակադեմիայի նախաաքսելերացիոն ծրագիրը մեկնարկել է 2017թ. և տեղի է ունենում տարին 2 անգամ, սովորաբար մեկը՝ գարնանը, իսկ մյուսը՝ աշնանը (2020թ. սակայն տեղի է ունեցել մեկական ծրագիր 2020թ. և 2021թ. ձմռանը): Ուստի, կարող ենք փաստել, որ 1-ին շրջափուլին, որը տեղի է ունեցել 2017թ. աշնանը, մասնակցել է 18 սթարթափ, որոնցից 11-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը [Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա, 2018, 1], 2-րդ շրջափուլին, որը տեղի է ունեցել 2018թ. աշնանը, մասնակցել են 17 սթարթափներ, որոնցից 13-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը [Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա, 2018, 1], 3-րդ շրջափուլին, որը տեղի է ունեցել 2018թ. աշնանը, մասնակցել են 15 սթարթափներ, որոնցից 13-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը [Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա, 2019, 1], 4-րդ շրջափուլին, որը տեղի է ունեցել 2019թ. գարնանը, մասնակցել են 20 սթարթափներ, որոնցից 15-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը [Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա, 2019, 1], 5-րդ շրջափուլին, որը տեղի է ունեցել 2020թ. ձմռանը, մասնակցել են 20 սթարթափներ, որոնցից 13-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը [Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա, 2020, 1] և 6-րդ շրջափուլին, որը տեղի է ունեցել 2021թ. ձմռանը, մասնակցել են 13 սթարթափներ, որոնցից 12-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը [Հայաստանի սթարթափ ակադեմիա, 2021, 1], ըստ այդմ 2021թ. դրությամբ Հայաստանի սթարթափ ակադեմիան անցկացրել է նախաաքսելերացիոն 6 շրջա-

փուլ՝ ունենալով ընդհանուր 103 մասնակից սթարթափներ, որոնցից 77-ն են հաջողությամբ ավարտել իրենց շրջափուլը և ներկայացրել իրենց լուծումները Դեմո օրվա ժամանակ: Այս 6 շրջափուլերն ավարտած սթարթափները ներգրավել են ավելի քան 4 միլիոն ԱՄՆ դոլար ներդրում վենչուրային կապիտալի, հրեշտակ ներդրողների և դրամաշնորհների միջոցով: 2020թ. Հայաստանի սթարթափ ակադեմիան բացի նախաաքսելերացիոն իր ծրագրից սկսել է իրականացնել նաև այսպես կոչված «ընթացիկ» ծրագրեր (անգլերեն՝ traction program), որը նպատակ ունի օգնելու սթարթափներին իրենց նախնական կայուն ընթացքը պահպանելու դրական ուղղությամբ: Ծրագիրն աջակցում է սթարթափների միջազգային շուկաներ ընդլայնմանը և օգնում զարգացնել դրամաշնորհներ ներգրավելու հմտությունները՝ օգտագործելով արդի առաջադեմ դրամաշնորհային ռազմավարություններ: 1-ին ընթացիկ ծրագրին, որը տեղի է ունեցել 2020թ. ամռանը, մասնակցել և ավարտել են շրջափուլը 9 սթարթափ [*B24*», 2020, 1]: Հաշվի առնելով նաև սթարթափ ընթացիկ ծրագիրը, կարող ենք փաստել, որ ընդհանուր առմամբ նախաաքսելերացիոն և ընթացիկ ծրագրերի 7 շրջափուլ է Հայաստանի սթարթափ ակադեմիան իրականացրել՝ ունենալով 112 սթարթափ մասնակից, որոնցից 86-ն են ավարտել իրենց համապատասխան շրջափուլը՝ դառնալով Հայաստանի սթարթափ ակադեմիայի շրջանավարտ:

«ImpactAim» վենչուրային արքսելերատոր: «ImpactAim» վենչուրային արքսելերատորը ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի կողմից նախաձեռնած և «Catalyst» հիմնադրամի և «Impact Hub Yerevan»-ի կողմից իրականացվող արքսելերացիոն ծրագիր է: «ImpactAim» վենչուրային արքսելերատորի հիմնական առանձնահատկությունը սթարթափ արքսելերացիոն մյուս ծրագրերից կայանում է նրանում, որ այն աջակցում է բացառապես այն սթարթափներին, որոնք լուծումներ են առաջարկում հասարակական և/կամ բնապահպանական խնդիրներին կամ օգնում է հաղթահարել սեռից ու տարիքից կախված առանձնահատկությունները ձեռնարկատիրական ոլորտում: «ImpactAim» վենչուրային արքսելերատորի գլխավոր միջոցառումը արքսելերատոր #5-ն է, որը մեկնարկել է 2019թ. և որն իրականացրել է արդեն 3 շրջափուլ: Արքսելերատոր #5-ի հիմնական նպատակն է ոգեշնչել կանանց և երեխաներին (աղջիկ և տղա), որոնք ապրում են Հայաստանում՝ նրանց տրամադրելով տեխնիկական և ձեռնարկատիրական հմտությունների զարգացման վերապատրաստման դա-

սընթացներ, ինչպես նաև՝ օգնել նրանց ստեղծել սթարթափ նոր գաղափարներ: Այդ դասընթացները նախատեսված են ոլորտից քիչ գիտելիք ունեցող կամ ընդհանրապես գիտելիք չունեցող կանանց և երեխաների համար: Այն իրականացվում է «ՄԱԿ-ի Զարգացման Ծրագիր Հայաստան»-ի, «ISTC (Innovative Solutions and Technologies Center)» հիմնադրամի, «Ձեռնարկությունների Ինկուբատոր» հիմնադրամի, «Girls in Tech Armenia»-ի, ԿԶՆ ազգային նորարարական կենտրոնի, «ՄԱԿ-ի փախստականների հարցերով գերագույն հանձնակատար Հայաստան»-ի, «ՄԱԿ-ի Միջազգային մանկական շտապ օգնության հիմնադրամ Հայաստան»-ի աջակցությամբ: 1-ին շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել 2019թ. և ունեցել է բացառապես կին և աղջիկ երեխա մասնակիցներ, որոնց ընդհանուր թիվը եղել է 44, որոնցից էլ ձևավորվել է շրջափուլն ավարտած 5 սթարթափ 20 շաբաթ տևած շրջափուլի ավարտին [«ImpactAim», 2019, 1]: 2-րդ շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել 2020թ., ունեցել է ինչպես աղջիկ երեխա, այնպես էլ տղա երեխա մասնակիցներ՝ դրան գումարած նաև կանայք, տևել է 20 շաբաթ [«ImpactAim», 2020, 1]: Իսկ 3-րդ շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել 2021թ., կրկին ունեցել է ինչպես աղջիկ երեխա, այնպես էլ տղա երեխա մասնակիցներ՝ դրան գումարած նաև կանայք, տևել է 20 շաբաթ [«ImpactAim», 2021, 1]: «ImpactAim» վենչուրային արքեպիսկոպիտի մյուս կարևոր արքեպիսկոպիտն ծրագիրը կրկին է Ագրոտեխնոլոգիա արքեպիսկոպիտի անվանումը: Ծրագիրը կոչված է աջակցելու գիտության և տեխնոլոգիաների ոլորտի սթարթափներին և սկսնակ ձեռներեցներին, որոնք լուծումներ են առաջարկում Հայաստանի և ամբողջ աշխարհի գյուղատնտեսության ոլորտում առկա մարտահրավերներին դիմակայելու համար: Ծրագիրը իրականացվում է Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի (ՀԱԱՀ), Հայաստանի գիտության և տեխնոլոգիաների հիմնադրամի (Foundation for Armenian Science and Technology (FAST)), «Ագրոբիզնեսի հետազոտությունների և կրթության միջազգային կենտրոն (International Center for Agribusiness Research and Education (ICARE))» հիմնադրամի, «Nation in Action» նախաձեռնության, ԿԶՆ ազգային նորարարական կենտրոնի և «ADB Ventures Facility»-ի աջակցությամբ: 1-ին շրջափուլը տեղի է ունեցել 2019թ. Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանում, անցկացրել է 10 շաբաթ տևողությամբ վերապատրաստման նախահինկորացիոն դասընթացներ իր 44 մասնակիցների համար, այդ թվում ՀԱԱՀ ուսանողների [«ImpactAim», 2019, 1]: «ImpactAim» վենչուրային արքեպիսկոպիտի մեկ այլ կարևոր արքեպիսկոպիտն ծրագիրը Կա-

ռավարատեխնոլոգիա արքսելերատորը, որն իրականացվում է ՀՀ Բարձր տեխնոլոգիական նախարարության աջակցությամբ: Ծրագիրը հիմնված է նորարարական տեխնոլոգիաների կիրառման վրա՝ խրախուսելով բլոկչեյնի և արհեստական բանականության օգտագործումը՝ կառավարման և հանրային քաղաքականության ոլորտում կայուն զարգացման նպատակներն առաջ մղելու համար: Ծրագրի 1-ին շրջափուլը տեղի է ունեցել 2019թ., ունեցել է 30 դիմորդ սթարթափներ 9 տարբեր երկրներից, որոնցից 6-ն է ընտրվել մասնակցության համար, որոնցից էլ 4-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը և դարձել ծրագրի շրջանավարտ: 1-ին շրջափուլը տևել է 12 շաբաթ [«ImpactAim», 2019, 1]: Հաջորդ կարևոր արքսելերացիոն ծրագիրը, որն իրականացվում է «ImpactAim» վենչուրային արքսելերատորի կողմից, կրում է Կլիմայի փոփոխության տեխնոլոգիա արքսելերատոր (ԿՓՏԱ) անվանումը, իրականացվում է «ISTC (Innovative Solutions and Technologies Center)» հիմնադրամի, «Ձեռնարկությունների Ինկուբատոր» հիմնադրամի, «Ասիական զարգացման բանկ» նախաձեռնության և ՀՀ Բնապահպանության նախարարության աջակցությամբ և ֆինանսավորվում է Ռուսաստանից: ԿՓՏԱ-ի հիմնական առաքելությունն է ստեղծել կայուն գործիքակազմ նորարարությունների խթանման և տեխնոլոգիական լուծումների կրկնօրինակման համար կլիմայի փոփոխությունների հարմարվողականության և գյուղատնտեսության ու անտառային տնտեսության ոլորտների հետ կապված միջոցառումներում: 1-ին շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել 2018թ., ունեցել է 96 դիմորդ նախաձեռնություններ, որոնցից 10-ն են ընտրվել մասնակցության համար, որոնցից էլ 8-ն են հաջողությամբ ավարտել շրջափուլը և դարձել ծրագրի շրջանավարտ: Այն ունեցել է ձեռնարկատիրության ուղղությունը, որը տևել է 16 շաբաթ, տեխնոլոգիայի ուղղությունը, որը տևել է 8 շաբաթ, և ազդեցության ուղղությունը, որը տևել է 4 շաբաթ [«ImpactAim», 2018, 1]: 2-րդ շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել 2019թ., ունեցել է 66 ձեռնարկատեր դիմորդ, 25 սթարթափ դիմորդ, որոնցից 16 թիմերն են ընտրվել ծրագրին մասնակցելու համար: Ծրագիրն ունեցել է ձեռնարկատիրություն ուղղությունը, տեխնոլոգիա ուղղությունը և ազդեցություն ուղղությունը [«ImpactAim», 2019, 1]: 3-րդ շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել 2020թ., տևել է 16 շաբաթ [«ImpactAim», 2020, 1]: «ImpactAim» վենչուրային արքսելերատորի ամենավաղեմի արքսելերացիոն ծրագիրը եղել է Բաց արքսելերացիոն ծրագիրը, որը մեկնարկել է 2017թ.՝ նպատակ ունենալով ամրապնդել տարբեր ոլորտների ազդեցության ձեռնարկությունների ներկայու-

թյունը շուկայում, մեծացնել դրանց ազդեցությունը և ներդրումների ներգրավման կարողությունները: Ծրագիրը նախատեսված է ազդեցության ունեցող գրանցված սուբյեկտների համար ցանկացած երկրից, որոնք ունեն լայնածավալ բիզնես մոդելներ և ունակ են կյանքի կոչվելու և տեխնոլոգիական գերազանցության: 1-ին շրջափուլը, որը տեղի է ունեցել հենց 2017թ., ունեցել է 96 դիմորդ նախաձեռնություններ 25 երկրներից, որոնցից 7-ն են ընտրվել մասնակցության համար, որոնցից էլ 2-ն էլ հաջողությամբ ավարտել են շրջափուլն ու դարձել ծրագրի շրջանավարտ: Այն տևել է 12 շաբաթ [«ImpactAim», 2017, 1]: Իսկ համեմատաբար նոր մեկնարկած մեկ այլ արքսելերացիոն ծրագիր է ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի վետերանների վերածննդի աջակցության ծրագիրը, որը նպատակ ունի օգնելու վետերաններին, որոնք սկսում են իրենց սեփական սթարթափները կամ ընդլայնում իրենց գոյություն ունեցող ձեռնարկությունները՝ միաժամանակ օգնելով արագացնել իրենց կրթությունն ու կարիերան: Ծրագրի հիմնական առաքելությունն է նաև հավաքագրել սթարթափներ, որոնք նպատակային լուծումներ են տրամադրում վետերաններին աջակցելու համար՝ ապահովելով առողջ և արդյունավետ վերադարձ քաղաքացիական կյանք: Ծրագրի 1-ին շրջափուլը տեղի է ունեցել 2021թ. և ծրագրի 1-ին մասը՝ խորը տեխնոլոգիա արքսելերատոր անվամբ, իրականացվել է Հայաստանի գիտության և տեխնոլոգիաների հիմնադրամի (Foundation for Armenian Science and Technology (FAST)) աջակցությամբ, իսկ 2-րդ մասը՝ Կարողությունների զարգացման ծրագրի անվամբ՝ «Հայաստանի մանուկներ» բարեգործական հիմնադրամի աջակցությամբ [«ImpactAim», 2021, 1] :

Մայքրոսոֆթ ինովացիոն կենտրոն (ՄԻԿ) Հայաստանի արքսելերացիոն ծրագիր: ՄԻԿ Հայաստանի արքսելերացիոն ծրագիրը խրախուսում է նոր SS պրոդուկտների ստեղծմանը՝ աջակցելով ձեռներեցներին, սթարթափներին, SS մասնագետներին և ուսանողներին: Կենտրոնը տրամադրում է մենթորություն, տեխնոլոգիական և բիզնես խորհրդատվություն, ֆինանսական և իրավական աջակցություն: Ծրագիրն ունեցել է թվով 57 մասնակիցներ, որոնցից ոչ բոլորն են հաջողությամբ ավարտել այն: Հայտնի է, որ հաջողությամբ հաղթահարած մասնակիցները ներգրավել են մոտ 2 միլիոն ԱՄՆ դոլար ներդրում: Ծրագրի շրջանավարտների թվում են «Solo Learn», «For-kize», «TreeScale» և «Looma» սթարթափները: Ծրագիրը մի քանի տարի է, ինչ չի գործում, և հայտնի չէ, թե երբ այն կվերսկսվի [ՄԻԿ Հայաստան, 1]:

Ինկուբատորն իր հերթին մի կազմակերպություն է, որը զբաղվում է զարգացման տարբեր փուլերով վաղ փուլի ընկերություններին աջակցելու նպատակով մինչև ընկերությունները ունենան բավարար ֆինանսական, մարդկային և ֆիզիկական ռեսուրսներ՝ ինքնուրույն գործելու համար: Հարկ է նշել, որ չնայած բազմաթիվ նմանությունների ինկուբատորները տարբերվում են արքեթիպերից՝ յուրաքանչյուրը գործելով տարբեր կերպ և ունենալով տարբեր նպատակներ: Ինկուբատորները շեշտը դնում են այն ընկերությունների վրա, որոնք նոր են սկսում զարգացնել իրենց գաղափարը և դարձնել այն բիզնես, մինչդեռ արքեթիպերը վերցնում են արդեն գործող բիզնես մոդել ունեցող սթարթափները և արագացնում են շուկա մուտք գործելու գործընթացը [Քենթոն, 2021, 1]: Հայաստանում գործող կայուն սթարթափ ինկուբատորներն են՝

«Ձեռնարկությունների Ինկուբատոր» հիմնադրամ: «Ձեռնարկությունների Ինկուբատոր» հիմնադրամը (ՁԻՀ) տարածաշրջանի խոշորագույն տեխնոլոգիական բիզնես ինկուբատորներից և խորհրդատվական ընկերություններից մեկն է, որը գործում է Երևանում: Կազմակերպությունը հիմնադրվել է 2002թ. Համաշխարհային Բանկի «Ձեռնարկությունների Ինկուբատոր» ծրագրի շրջանակում և աջակցում է Հայաստանում տեղեկատվական և հեռահաղորդակցության տեխնոլոգիաների ոլորտի աճին՝ ստեղծելով նպաստավոր միջավայր նորարարության զարգացման, տեխնոլոգիաների կատարելագործման և ընկերությունների ընդլայնման համար:

Բիլայն Սթարթափ Ինկուբատոր: Բիլայն սթարթափ ինկուբատորն աջակցում է հայկական սթարթափներին տեղական և միջազգային շուկայում իրենց ճիշտ դիրքը գրավելու հարցում: Ինկուբատորը սթարթափներին է տրամադրում անվճար աշխատանքային տարածք: Յուրաքանչյուր շրջափուլին ընտրվում են 4 կամ 5 ռեզիդենտ սթարթափներ, որոնք 14-16 շաբաթ տևողությամբ ինկուբացիոն շրջափուլի ընթացքում անցնում են դասընթացներ մարքեթինգի, հասարակայնության հետ կապերի, շուկայի գնահատման, նպատակների գնահատման և թիմի ձևավորման ու զարգացման թեմաներով: Սթարթափները նաև ուսումնասիրում են իրավական դաշտի, ֆինանսական պլանավորման և գումարների ներգրավման հետ կապված հարցեր: 1-ին շրջափուլը տեղի է ունեցել 2018թ. և տևել է 4 ամիս [Itel, 2018, 1]: 8 սթարթափներ, որոնք ունեին լավ արդյունքներ, կարողացել են անցնել շրջափուլի

3-րդ փուլը («Itel», 2018, էջ 1): 2-րդ շրջափուլը հաջողությամբ հաղթահարել և դեմո օրվան իրենց գաղափարներն են ներկայացրել 4 սթարթափներ [«Beeline», 2019, 1]: 2-րդ շրջափուլը տևել է 4 ամիս [«Itel», 2019, 1]: Իսկ սկսած 3-րդ շրջափուլից Բիլայն սթարթափի ինկուբատորի գործարկումը վստահվել է Հայաստանի բիզնես հրեշտակների ցանցին («Business Angel Network of Armenia - BANA»): 3-րդ շրջափուլը տևել է 14 շաբաթ [«Itel», 2019, 1] և հենց 3-րդ շրջափուլի ժամանակ Հայաստանի բիզնես հրեշտակների ցանցը ներդրում կատարեց «4u.am» սթարթափում [«Beeline», 2019, 1]: 4-րդ շրջափուլը կրկին տևել է 14 շաբաթ և ունեցել է 5 ռեզիդենտ սթարթափ [«Itel», 2019, 1]: 5-րդ շրջափուլն իր հերթին ունեցել է 5 ռեզիդենտ սթարթափ 7 տևել 14 շաբաթ: Հարկ է նաև նշել, որ «ForgeFiction» սթարթափը ներդրում է ստացել Հայաստանի բիզնես հրեշտակների ցանցի, «SmartGateVC»-ի և Գիտության և տեխնոլոգիայի հրեշտակների ցանցի հետ համատեղությամբ: Երկրորդ զգալի հաջողությունը գրանցվեց «WCIT 2019»-ի շրջանակում: ՏՏ համաշխարհային համաժողովի 40-ամյա պատմության մեջ առաջին անգամ Երևանում անցկացվող «Lightning Rounds» սթարթափ մրցույթի ընթացքում, երբ 6 հաղթողներից 2-ը 5-րդ շրջափուլի ռեզիդենտ սթարթափներն էին: Ժյուրիի գնահատականների արդյունքում 3 առաջին հորիզոնականներից մեկը գրավեց «ForgeFiction»-ը՝ 25,000 ԱՄՆ դոլար մրցանակով, իսկ 3 երկրորդ տեղերից մեկը՝ «GebeCert»-ը 10,000 ԱՄՆ դոլար մրցանակով: Բացի այդ, ինկուբատորի 3-րդ շրջափուլն ավարտած երկու սթարթափ՝ «EasyDMARC»-ը և «Lucky Carrot»-ը, 2020թ. փետրվարի 24-ից 27-ը Բիլայնի աջակցությամբ կմեկնեն Բարսելոնա, որտեղ կմասնակցեն «Mobile World Congress»-ին՝ աշխարհի ամենամեծ միջազգային մոբայլ միջոցառմանը [«Beeline», 2019, 1]: 2020թ. փետրվարի 7-ին մեկնարկեց 6-րդ շրջափուլը, որի 4 ռեզիդենտ սթարթափներն են՝ «Craft Lab»-ը, «Personal Lawyer»-ը, «Sofetch»-ը և «BridgeSoft»-ը [«Itel», 2020, 1]: 2021թ. մեկնարկել է նաև 7-րդ շրջափուլը, որը տևելու է արդեն ավանդական դարձած 14 շաբաթ: Հարկ է նշել, որ 6 շրջափուլերին համատեղ ընդհանուր առմամբ մասնակցել է 33 ռեզիդենտ սթարթափ [«Beeline», 2021, 1]:

«EPIC» սթարթափի ինկուբատոր: «The Entrepreneurship and Product Innovation Center (EPIC)» սթարթափի ինկուբատորը գաղափարի ստեղծման փուլում գտնվող սթարթափների համար 12 շաբաթ տևողությամբ ինկուբացիոն ծրագիր է, որն օգնում է վաղ փուլում գտնվող թիմերին գաղափարների

հաստատման ու բիզնես մոդելների ստեղծման հարցում: Ծրագրի ընթացքում, ռեզիդենտ սթարթափները սովորում են «lean startup» մեթոդոլոգիային և ստանում են ուղղորդումներ ու մենթորություն փորձառու ձեռնարկատերերից, ինչպես նաև՝ օգտվում բիզնեսի տարբեր ոլորտների մասնագետների փորձագիտական խորհրդատվությունից: «EPIC» սթարթափ ինկուբատորին կարող են դիմել ինչպես Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի (ՀԱՀ) ուսանողները, այնպես էլ շրջանավարտները: Բացի այդ, ծրագրին կարող են դիմել նաև այն թիմերը, որոնց ոչ բոլոր անդամներն են հանդիսանում ՀԱՀ-ի ուսանող կամ շրջանավարտ, սակայն նման դեպքում պարտադիր պայման է, որ թիմի անդամներից գոնե մեկը լինի ՀԱՀ-ի ուսանող կամ շրջանավարտ: 2021թ. դրությամբ ինկուբատորն արդեն անցկացրել է թվով 9 շրջափուլ:

«StartDoon» ինկուբատոր: «StartDoon»-ը բիզնես ինկուբատոր է, որն օգնում է զարգացող սթարթափներին և բիզնեսներին՝ տրամադրելով մասնագիտացված խորհրդատվություն և ուղղորդում, կապերի ձևավորում և ներդրում. «StartDoon»-ը միավորում է միջազգային և տեղական մասնագետներին՝ սթարթափ էկոհամակարգը Հայաստանում զարգացնելու և Հայաստանի ու Ֆրանսիայի միջև կամուրջ ստեղծելու համար՝ նպատակ ունենալով զարգացնելու փորձի, հմտությունների և գիտելիքների փոխանակումը: Ինկուբատորի գործընկերներն են՝ Հայաստանի Բիզնես Հրեշտակների Ցանցը («BANNA»), Հայ-Ֆրանսիական առևտրաարդյունաբերական պալատը, «Առաջատար Տեխնոլոգիաների Ձեռնարկությունների Միություն (ԱՏՁՄ)» ՀԿ-ն, «Հայաստանում ֆրանսիական համալսարան» հիմնադրամը, «Groupement Interprofessionnel International Arménien»-ը, «O2A Outsource to Armenia»-ն և այլն:

Եզրակացություններ: Կարող ենք փաստել, որ Հայաստանում գործող սթարթափ արքսելերատորներն ու ինկուբատորներն շատ կարևոր դեր են խաղում Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի կայուն զարգացման հարցում, մասնավորապես կարևոր է Հայաստանի սթարթափ ակադեմիայի նախաաքսելերացիոն ծրագրի դերը, որը նպատակ է հետապնդում մասնակից սթարթափներին պատրաստել տեղական և միջազգային արքսելերացիոն ծրագրերին դիմելուն, ինչպես նաև՝ հնարավորություն տալ հենց նախաաքսելերացիոն ծրագրի ավարտին տեղի ունեցող Դեմո օրվա ընթացքում ներդրողներից ներդրում ներգրավել: Բացի այդ, Հայաստանում գործող բոլոր արքսելերատորների դերը հիմնականում կայանում է նրանում, որ արագացնեն Հա-

յաստանի սթարթափ էկոհամակարգի սթարթափների կայուն զարգացումը և առհասարակ այդ ծրագրերի ավարտին տեղի ունեցող Դեմո օրերի ընթացքում ներդրումների ներգրավման հնարավորությունը: Մասնավորապես՝ «ImpactAim» վենչուրային աքսելերատորի կողմից իրականացվող աքսելերացիոն տարբեր ծրագրերի, որոնք հիմնված են Հայաստանի տնտեսության տարբեր ոլորտների վրա առանձին շեշտը դնելու վրա, օրինակ՝ Ագրոտեխնոլոգիայի, Կառավարատեխնոլոգիայի, Կլիմայի փոփոխության տեխնոլոգիայի ոլորտներում գործող սթարթափների համար կազմակերպվող աքսելերացիոն առանձին ծրագրերը: Բացի այդ, «ImpactAim» վենչուրային աքսելերատորի կողմից իրականացվող աքսելերատոր #5-ը ծրագիրը, որը սկզբում շեշտը դրել էր կանանց շրջանում ձեռներեցության զարգացման վրա, իսկ հետո նաև բացի կանանցից աղջիկ և տղա երեխաների ներգրավումը ծրագրին, որով շեշտը դրվել է հավասարաչափ ինչպես կանանց շրջանում, այնպես էլ աղջիկ ու տղա երեխաների շրջանում ձեռներեցության զարգացման վրա, և վետերանների վերածննդի աջակցության ծրագիրը, որը շեշտ է դնում պատերազմի վետերանների քաղաքացիական և ձեռնարկատիրական կյանք վերադառնալու վրա, շատ կարևոր են Հայաստանի քաղաքացիների տարբեր խավերի ներկայացուցիչների ներգրավումը Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի բազմակողմ և կայուն զարգացման հարցում՝ նպաստելով սթարթափ էկոհամակարգի բազմազանության առաջխաղացմանը: Դա է փաստում նաև այդ ծրագրերից որոշների արդեն մի քանի շրջափուլ ավարտին հասցնելու փաստը: Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի վրա դրական ազդեցություն են թողնում նաև առանց որևէ սահմանափակման կամ հստակ ոլորտային կամ քաղաքացիական դասի շեշտադրում ունեցող աքսելերացիոն ծրագրերը, ինչպես օրինակ՝ «ImpactAim» վենչուրային աքսելերատորի կողմից իրականացվող Բաց աքսելերացիոն ծրագիրը, որը միավորում է տարբեր անհատների տարբեր երկրներից և նպաստում Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի միջազգային զարգացմանը: Սթարթափ ինկուբատորներն իրենց հերթին, ունենալով մի փոքր այլ ուղղվածություն և նպատակներ սթարթափների հետ հարաբերվելիս և սթարթափ էկոհամակարգի զարգացման հարցում, նույնպես շատ կարևոր դեր են խաղում Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի զարգացման մեջ՝ շեշտը դնելով սթարթափների ինկուբացիայի վրա, այն է՝ օգնել զարգացման վաղ փուլերում գտնվող սթարթափներին օգնել կազմակերպվել իրենց ունեցած ռեսուրսների բաշխման տեսանկյունից և այդ սթար-

թափների համար ապահովել կայուն զարգացման հեռանկար: Մանսավորապես՝ զարգացման վաղ փուլերում գտնվող սթարթափներին են օգնում Հայաստանում գործող «Ձեռնարկությունների հնկուբատոր» հիմնադրամը, որը շեշտը դնում է ոչ միայն մայրաքաղաք Երևանում գործող սթարթափների վրա, այլ նաև մարզերում սթարթափ էկոհամակարգի զարգացման վրա, Բիլայն սթարթափի հնկուբատորը, որն արդեն 7-րդ շրջափուլը իրականացնելու գործընթացի մեջ է, «EPIC» սթարթափի հնկուբատորը, որը շեշտը դնում է Հայաստանի ամերիկյան համալսարանի ուսանողների ներգրավմամբ սթարթափների զարգացման վրա, ինչպես նաև՝ «StartDoo»-ը բիզնես ինկուբատորը, որը շեշտը դնում է Հայաստանի և Ֆրանսիայի սթարթափ էկոհամակարգերի միջև կամուրջ ստեղծելու և փորձի փոխանակման վրա:

Գրականության Ցանկ

1. Վահե Թումանյան, 2021, Միանշյուր սթարթափների դերը երկրի սթարթափ էկոհամակարգի զարգացման հարցում, ՀՊՏՀ Բանբեր N 4, էջ 9-10:
2. Սյուզան Քոհեն, 2013, «Ի՞նչ են անում արքայադուրսերը. տվյալներ ինկուբատորներից և հրեշտակներից», Նորարարություններ. տեխնոլոգիա, կառավարում, գլոբալիզացիա, էջ 1:
3. Հայաստանի սթարթափի ակադեմիա, 2018, 1-ին դեմո օր, էջ 1, www.startupacademy.am/post/2018/02/06/the-first-demo-day-of-the-armenia-startup
4. Հայաստանի սթարթափի ակադեմիա, 2019, 3-րդ, 4-րդ դեմո օր, էջ 1, www.startupacademy.am/post/2019/01/23/the-third-demo-day-of-armenia-startup-academy:
5. Հայաստանի սթարթափի ակադեմիա, 2020, 5-րդ, 6-րդ դեմո օր, էջ 1, www.startupacademy.am/post/2020/05/15/armenia-startup-academy-held-a-virtual-demo-day
6. Հայաստանի սթարթափի ակադեմիա, 2021, դեմո օր, էջ 1, www.startupacademy.am/batch-6-demo-day:
7. «B24», 2020, Հայաստանի սթարթափ ակադեմիայի ընթացիկ 1-ին ծրագրի շրջափուլը մեկնարկել է, էջ 1, <https://b24.am/en/business/5849.html>:
8. «ImpactAim», 2019, Աքսելերատոր #5 (ACC #5), 2019, <https://impactaim.com/en/past/accelerator-5-acc5/>:
9. «ImpactAim», 2020, Աքսելերատոր #5, 2-րդ շրջափուլ. տեխնիկական հմտություններ կանանց և երեխաների համար, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/accelerator-5-vol-2-tech-skills-for-women-and-kidz/>:
10. «ImpactAim», 2021, «ՄԱԿ-ի Զարգացման Ծրագիր» «ImpactAim» արքայադուրսեր #5, 3-րդ շրջափուլ, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/undp-impactaim-accelerator-5-vol3/>:
11. «ImpactAim», 2019, «ImpactAim» - ՀԱԱՀ Ազլոտեխնոլոգիա արքայադուրսեր, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/impactaim-anau-agritech-accelerator-/>:
12. «ImpactAim», 2019, «Aim» Կառավարատեխնոլոգիա արքայադուրսեր, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/aim-govtech-accelerator/>:

13. «ImpactAim», 2018, ԿՓՏԱ - Կլիմայի փոփոխության տեխնոլոգիա արբելերատոր '18, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/ccta-climate-change-technology-accelerator-18/>:
14. «ImpactAim», 2019, ԿՓՏԱ - Կլիմայի փոփոխության տեխնոլոգիա արբելերատոր, 2-րդ շրջափուլ, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/ccta-climate-change-technology-accelerator-2/>:
15. «ImpactAim», 2020, ԿՓՏԱ - Կլիմայի փոփոխության տեխնոլոգիա արբելերատոր, 3-րդ շրջափուլ, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/impactaim-climate-change-tech-accelerator-ccta-vol-3/>:
16. «ImpactAim», 2017, «ImpactAim» Բաց արբելերատոր ծրագիր, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/impactaim-open-accelerator-program/>:
17. «ImpactAim», 2021, ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի վետերանների վերածննդի աջակցության ծրագիր, էջ 1, <https://impactaim.com/en/past/undp-revive-veteran-support-program/>:
18. ՄԻԿ Հայաստան, Սթարթափ արբելերացիոն ծրագիր, էջ 1, <https://www.mic.am/acceleration/>:
19. Ուիլ Քենթոն, 2021, Ինկուբատոր կազմակերպություն, «Investopedia», էջ 1, <https://www.investopedia.com/terms/i/incubatorfirm.asp>:
20. «Itel», 2018, Բիլայնը հայտարարում է սթարթափ ինկուբատորի ստեղծումը Հայաստանում, 2018, էջ 1, <https://itel.am/en/news/9781>:
21. «Itel», 2018, Բիլայն սթարթափ ինկուբատորը եզրափակում է 1-ին շրջափուլը, էջ 1, <https://itel.am/en/news/9988>:
22. «Beeline», 2019, Բիլայն սթարթափ ինկուբատորն ավարտում է ինկուբացիոն 2-րդ շրջափուլը, էջ 1, <https://www.beeline.am/en/news/2019/02/16/beeline-startup-incubator-completes-second-incubation-cycle/27/>:
23. «Itel», 2019, Բիլայն սթարթափ ինկուբատորը եզրափակում է ինկուբացիոն 2-րդ շրջափուլը, էջ 1, <https://itel.am/en/news/10537>:
24. «Itel», 2019, Մեկնարկում է Բիլայն սթարթափ ինկուբատորի 3-րդ շրջափուլը, էջ 1, <https://itel.am/en/news/10651>:
25. «Beeline», 2019, Բիլայն սթարթափ ինկուբատորի 3-րդ դեմո օրը տեղի ունեցավ, էջ 1, <https://www.beeline.am/en/news/2019/06/06/beeline-startup-incubator-3rd-demo-day-took-place/80/>:
26. «Itel», 2019, Բիլայն սթարթափ ինկուբատորը եզրափակում է 4-րդ շրջափուլը, էջ 1, <https://itel.am/en/news/11106>:
27. «Beeline», 2019, Բիլայն սթարթափ ինկուբատորի 5-րդ շրջափուլի ռեզիդենտ սթարթափները ստանում են ներդրումներ և մրցանակներ, էջ 1, <https://www.beeline.am/en/news/2019/10/24/beeline-startup-incubator-5th-circle/146/>:
28. «Itel», 2020, Մեկնարկում է Բիլայն սթարթափ ինկուբատորի 6-րդ շրջափուլը, էջ 1, <https://itel.am/en/news/11535>:
29. «Beeline», 2021, Մեկնարկում է Բիլայն սթարթափ ինկուբատորի 7-րդ շրջափուլը, էջ 1, <https://www.beeline.am/en/news/2020/05/15/beeline-startup-incubator-is-launching-its-seventh-batch/302/>:

Վահե ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

Հայաստանում գործող սթարթափ արքսելերացիոն ու ինկուբացիոն ծրագրերը Հայաստանի սթարթափ էկոհամակարգի զարգացման համատեքստում

Բանալի բառեր. սթարթափ արքսելերացիոն ծրագիր, սթարթափ ինկուբացիոն ծրագիր, զարգացման վաղ փուլում գտնվող սթարթափ, սթարթափ էկոհամակարգ

Սթարթափ արքսելերացիոն և ինկուբացիոն ծրագրերը շատ կարևոր դեր են խաղում աշխարհի տարբեր երկրներում սթարթափ էկոհամակարգերի զարգացման հարցում, մասնավորապես՝ զարգացման վաղ փուլերում գտնվող սթարթափների կայուն զարգացման համատեքստում: Հայաստանում գործում են այժմ մի շարք կայուն սթարթափ արքսելերացիոն և ինկուբացիոն ծրագրեր, որոնք նպաստում են զարգացման վաղ փուլում գնտվող սթարթափների զարգացմանը, ինչպես նաև տնտեսության մի շարք առանձին ոլորտների զարգացմանը, ինչպես օրինակ՝ Ագրոտեխնոլոգիայի, Կառավարատեխնոլոգիայի, Կլիմայի փոփոխության տեխնոլոգիայի զարգացմանը:

Vahe TUMANYAN

Startup acceleration and incubation programs in Armenia in the context of startup ecosystem development in Armenia

Key words: startup acceleration program, startup incubation program, early development startup, startup ecosystem

Startup acceleration and incubation programs play a very important role in the development of startup ecosystems in different countries of the world, in particular, in the context of sustainable development of startups at the early stages of development. There are currently a number of sustainable startup acceleration and incubation programs in Armenia, which contribute to the development of startups at an early stage of development, as well as the development of a number of separate sectors of the economy, such as agro-technology, government technology, climate change technology, as well as different classes of Armenian citizens such as involving women, girls and boys, and war veterans in entrepreneurship.

Ваге ТУМАНЯН

Программы акселерации и инкубации стартапов в Армении в контексте развития стартап-экосистемы в Армении

Ключевые слова: акселерационная программа стартапов, инкубационная программа стартапов, стартап на раннем этапе развития, стартап-экосистема

Акселерационные и инкубационные программы стартапов играют очень важную роль в развитии стартап-экосистем в разных странах мира, особенно в контексте устойчивого развития стартапов на ранних стадиях развития. В настоящее время в Армении существует ряд устойчивых акселерационных и инкубационных программ стартапов, которые способствуют развитию стартапов на ранней стадии развития, а также развитию ряда отдельных секторов экономики.